

MOTIVACIJA UČENIKA KAO UVJET USPJEHA

Autor: Sonja Banić, prof. matematike i fizike, Ivanić Grad

Kako definirati cilj?

Možda nismo uvijek svjesni koliko je važno da si, radeći neki posao, u potpunosti razjasnimo koja je njegova svrha i koji nam je cilj. Kao mladom učitelju vrlo brzo mi se nametnulo pitanje kolja je svrha mog boravka u razredu i koji je cilj mog rada. O tome nam na fakultetu nisu mnogo govorili, jer to se valjda zna samo po sebi: cilj je da učenici savladaju nastavno gradivo, a svrha je da se pripreme za zanimanje ili daljnje školovanje. Možemo li si postaviti takav cilj? Da, ali to je usko i loše postavljen cilj, a posljedica loše postavljenog cilja može biti i loše obavljen posao. Ako za naš cilj stavimo puko savladavanje nastavnog gradiva skloni smo previdjeti mnoštvo utjecaja koji će nas onemogućiti u njegovu ostvarenju.

Zato je dobro postaviti širi cilj, ne tek puko stjecanje znanja i savladavanje nastavnog programa. U našem slučaju **cilj bi mogao biti da učenici, kroz ostvarivanje nastavnog programa, što bolje upoznaju i nauče iskoristiti i razviti svoje mogućnosti. Znači cilj je da učenik spozna što može i da trudom i radom nauči kako to i postići.** Razina postignuća bit će različita za svakog učenika, ali je važno tu razinu postignuća neprekidno podizati što više. Tako postavljen cilj baca sasvim novo svjetlo školu, postavlja drugačije zahtjeve i traži novi pristup osmišljavanju nastave. Takav cilj traži drugačije preduvjete za uspješno odvijanje nastave i postavlja druge kriterije uspješnosti.

Da bi učenici spoznali i iskoristili svoje mogućnosti vrlo je važno ozračje u kojem rade. Drugim riječima, za ostvarenje našeg cilja važno je da se učenici u školi dobro osjećaju i da kroz takav pozitivan ugođaj prihvaćaju i pozitivne životne stavove i trajno ih ugrađuju u svoj sustav vrijednosti. Učenici u školi trebaju imati okruženje koje im pomaže da nađu svoj identitet, prođu kroz teško razdoblje adolescencije i kvalitetno odaberu svoj put u život. Ako umjesto toga škola uvećava frustracije, nesigurnosti i probleme koje djeca donose iz obitelji, ili ih čak i sama stvara, ona pridonosi bijegu mladeži u agresivnost, delikvenciju i ovisnosti.

Problem prisile

Želimo li da se učenici u školi dobro osjećaju moramo iz nje, u što većoj mjeri, isključiti prisilu. Čovjek kojeg neprestano na nešto prisiljavaju sasvim se sigurno ne osjeća dobro. Prisilom se u školi i učenju ne mogu postići dobri rezultati. Mnogi učitelji toga nisu svjesni. Misle da djecu treba natjerati da uče i to pokušavaju postići lošim ocjenama. To je u potpunosti pogrešan pristup, koji će u većini slučajeva dovesti do potpuno suprotnog učinka: prestanka svakog zanimanja za učenje i loših obrazovnih rezultata. Učitelji koji se služe prisilom imaju mnogo loših ocjena: dvojki i jedinica (i trojki). Te ocjene uistinu odgovaraju znanju njihovih učenika. Oni smatraju da su učinili sve da učenike natjeraju da nauče njihov predmet, ali da učenici to ne žele i tu se ništa ne može. Kada se govori o mnogo loših ocjena i o tome da bi učenici trebali imati bolje ocjene takvi učitelji smatraju da se na njih vrši pritisak da poklanjaju ocjene. S obzirom da sami ne uspijevaju postići veći nivo znanja kod svojih učenika, smatraju da to uopće nije moguće i da učitelji koji imaju više dobrih ocjena poklanjaju ocjene i imaju nizak kriterij. Cjelokupan pristup učenju kod tih učitelja je pogrešan. Oni na prvo mjesto stavljaju prisilu i njome, naravno, ne postižu nikakve, ili tek minimalne, rezultate. Oni posve zanemaruju važnost motivacije za uspjeh učenja.

Učenike treba motivirati, privoljeti, zainteresirati za učenje.

Ako ispunjavamo naš cilj da učenici spoznaju, razviju i iskoriste svoje mogućnosti učenici će imati dobre ocjene ne zato što su im poklonjene, već zato što su njihove mogućnosti dobre i što su motivirani da ih maksimalno iskoriste. Učenje je težak intelektualni posao i nikoga ne možete natjerati da nešto nauči ako on to ne želi. (Slično kao što teško možete nekoga spriječiti da nauči nešto što uistinu želi.) Ako stvarno želimo da nam učenici nešto nauče moramo ih na to nagovoriti, privoljeti, motivirati i postići da oni to nauče svojom voljom. Prisila neće dati nikakve, ili će dati tek prividne rezultate.

Očito je motivacija od presudne važnosti za školski uspjeh. Kako učenike uspješno motivirati za rad? Na motivaciju utječemo na razne načine: kroz kvalitetu nastave, ocjenjivanjem i stalnim poticanjem na rad, motivirajućim i stvaralačkim ozračjem u razredu..

Da bismo učenike privoljeli da nešto uče, moralo bi im biti poprilično jasno zašto je potrebno da baš to nauče. Pri tome odgovor ne može biti suhoparno: "To je u programu, od mene traže da vas to naučim i zato to morate naučiti!" Razlozi koje će učenici prihvatiti su stvarni, životni razlozi koje nastavnik mora poznavati i objasniti učenicima. Na primjer, računati s cijelim brojevima treba znati da biste mogli poslovati s tekućim računom, a to će vam sigurno u životu trebati. Objasniti razloge zašto se nešto uči nije uvijek jednostavno. Na pitanje gimnazijalaca zašto uče matematiku odgovaram im da rješavajući matematičke probleme usvajaju logičke načine razmišljanja koje će kasnije moći primijeniti na probleme u drugim područjima, i u životu općenito. Nekad tražite od učenika da vam vjeruju na riječ da će im to gradivo poslije trebati, iako to nije odmah vidljivo. Uostalom, ako je za većinu gradiva jasno zašto se uči, učenici će prihvatiti i dio gradiva za koji im to baš i nije sasvim jasno.

Na sreću, neposredna potreba je manje važan razlog da se nešto nauči. Najznačajniji razlog za učenje je prirodna ljudska znatiželja, želja za znanjem, potreba da se bavimo onim što nas zanima. Učenici će s radošću učiti ono što im je zanimljivo i neće uopće postavljati pitanje gdje će im to znanje biti potrebno, ako im je gradivo i način učenja zanimljiv. Znači, važno je da učitelj gradivo što zanimljivije prezentira. Dobro je da su nastavni satovi dinamični, da se što više koriste nastavna pomagala, kao grafoskop, kazetofon, video. Kad god je to moguće treba izvesti pokus, dati učenicima da sami naprave neku vježbu ili da samostalno ili u grupi obrade neki dio gradiva i iznesu to pred cijelim razredom. Ono što učenik sam napravi uvijek je poticajnije i zanimljivije od onog što mu učitelj gotovo servira. Ako je učenicima nastavni predmet ili način predavanja zanimljiv bit će ih lako motivirati za učenje - učiti će jer im je zanimljivo.

Kad je nešto preteško i nerazumljivo djeluje odbojno na učenike. Zato je važno da gradivo bude dobro objašnjeno i da ga shvati većina, po mogućnosti svi učenici u razredu. Ako je potrebno gradivo treba objašnjavati više puta. Na pitanja učenika treba uvijek i s voljom odgovarati i poticati ih da pitaju što više. Ako učenici dobro razumiju gradivo imat će manje poteškoća i s voljom će ga učiti. Zadatak učitelja je upravo pomoći učeniku pri učenju. Pri tome treba svakako imati na umu da to nije jednostran odnos učitelj - učenik, već aktivan, dvosmjernan odnos i stoga treba nastojati učenike na što aktivniji način uključiti u proces učenja. Zato je važno poticati učenike da postavljaju pitanja i iznose vlastito mišljenje. Na taj način učimo ih razmišljanju, suradnji, toleranciji, vještini komuniciranja i razvijamo timski rad. Korisno je spoznati da se pitanje može postaviti dobro ili loše, i da kvaliteta

odgovora ovisi i o kvaliteti postavljenog pitanja. Znači da onaj koji ništa ne uči ne može niti postaviti dobro pitanje, na koje će dobiti zadovoljavajući odgovor. Važno je da učenici shvate da su i sami odgovorni za kvalitetu svog učenja.

Na žalost, na cijelo ovo razmišljanje nadvija se problem neprilagođenih programa u kojima se često nalazi previše nepotrebnog gradiva i koji ne ostavljaju dovoljno vremena za dodatna objašnjenja i kreativan rad nastavnika. U našoj školi sadržaj programa još uvijek je na prvom mjestu, dok se metodama i načinima na koje se program ostvaruje uopće ne pridaje nikakva pažnja. Prihvatimo li iskreno kao cilj razvoj učeničkih sposobnosti spoznat ćemo da sadržaji programa i nisu tako važni. Nije važno zna li učenik ove ili one činjenice, ali je jako važno da zna uspješno komunicirati, surađivati u timu, pokazati rezultate svog rada, jasno i svima razumljivo izreći svoje mišljenje, i konačno, prepoznati i iskoristiti svoje mogućnosti. Te vještine mogu se uspješno naučiti na veoma različitim sadržajima, ali sigurno ne samo frontalnom metodom predavanja u razredu. Sadašnji uvjeti rada u našim školama onemogućuju ostvarivanje ovakvog cilja. To je velik problem koji bi trebalo što prije početi kvalitetno rješavati.

Ocjena kao motiv za učenje

Važan i očigledan motiv za rad učenika je ocjena. Pri tome je u nas uvriježeno mišljenje da loša ocjena tjera učenika na rad. Ja sam suprotnog mišljenja. Veliku većinu učenika loša ocjena "ubija u pojam" i zbog nje gube volju za učenje. Svatko voli biti nagrađen za svoj trud. Nagrada je najbolja motivacija za učenje. Učeniku je nagrada ocjena ili pohvala. Zato bi nastavnici što češće trebali nagrađivati učenički trud: poticajnim ocjenama (obično svatko ima kao element ocjenjivanja aktivnost), bilješkama u imeniku ili barem usmenim pohvalama. Volja za učenje najlakše se izgubi ako rad nije odgovarajuće nagrađen. Ako se učenika često zakida na ocjenama lako se može dogoditi da izgubi volju za učenje. To je opasnost koje bi trebali biti svjesni nastavnici koji radije daju malo manje nego malo veće ocjene. Učenici mogu izgubiti volju za učenje zbog osjećaja da ih se stalno zakida ili mogu jednostavno zaključiti da im se ne isplati toliko raditi za nagradu koju dobivaju. Rezultat će biti manje znanja, nezadovoljstvo nastavnika i još lošije ocjene. Time se ulazi u zatvoreni krug u kome su nezadovoljni i nastavnici i učenici. Nastavnici često ne daju bolje ocjene iz straha da će se učenici uspavati i neće učiti ili da će smanjiti kriterij i da će učenici imati prevelike ocjene. Mislim da je taj strah neopravdan. Ocjenu je uvijek najlakše pokvariti. Ako đake ocjenjujemo dovoljno često ne može se desiti da se uspavaju. Na usmenom radije dam malo veću ocjenu jer ju đaci i tako trebaju potvrditi na pismenom, koji je i teži i objektivniji, bar što se tiče matematike. Mnogi nastavnici vrlo rijetko ocjenjuju učenike. To je velika pogreška. Ocjena je važna i kao povratna informacija o uspješnosti rada. Učenici koji rijetko dobivaju povratnu informaciju o svom radu učiti će malo i neredovito. Učenike treba stalno poticati na učenje, ocjenama i komentarima.

Ocjena je kao motivacija za učenje važna, ali nije dovoljna. Jednako tako je važno ocjenu komentirati. U komentaru možemo učenika upozoriti što je u njegovom odgovoru bilo dobro, a što ne. Možemo ocjenu dodatno obrazložiti, na primjer: "Ovo je jako čvrsta trojka, idući put bi moglo biti i za četiri" ili "Ovo je za četiri, ali jako klimavo. Mislim da ti možeš i bolje i da nisi dovoljno učio." U komentaru možemo učenika upozoriti na neke osobine koje bi bilo dobro popraviti, na primjer strah pred pločom ili prevelika žurba koja rezultira nepromišljenim odgovorima. Važno je da komentar iskazuje povjerenje u učenikove mogućnosti i potiče na učenje. Takvi

komentari učenicima mnogo znače i dobro je učenički rad što češće komentirati, i onda kada im ne dajemo ocjene. Time im pokazujemo da pratimo njihov rad i napredak, a i sebi olakšavamo ocjenjivanje. Tek ocjena s obrazloženjem postiže pravi motivacijski učinak. Učenik mora kroz komentare steći dojam da nastavnik stalno prati njegov rad i da mu je stalo do učenika. Takav pozitivan odnos postaje dodatni motiv za učenje. Bilo bi dobro da nastavnik kroz komentare potiče učenike na samoocjenu svog rada. Vještina samoprocjene svog rada i postignuća vrlo je važna za uspjeh u radu i učenju.

Kao motivacija za učenje vrlo je važno i ozračje koje vlada u razredu i odnos između nastavnika i učenika. Nastavnik koji je raspoložen i nasmijan stvara oko sebe ugodno ozračje i sigurno djeluje poticajnije od nastavnika koji je često namrgođen i mrzovoljan. Isto tako važno je da učenici osjete da je nastavniku stalo do njih, da ga vesele njihova postignuća i rastužuju neuspjesi. Učenik koji voli i cijeni nastavnika više će se potruditi i oko nečega što ga baš i ne zanima ili što ne smatra potrebnim.

Ako učenike stalno potičemo i svojim načinom rada motiviramo na učenje oni će postizati dobre rezultate i takav rad donijet će i učenicima i nastavnicima zadovoljstvo. Zato se isplati potruditi i pokušati ova načela što više primjenjivati u svom radu. Postignemo li da učenici uče sa zanimanjem i zadovoljstvom omogućit ćemo im da spoznaju svoje mogućnosti i pozele ih najbolje iskoristiti. Školu (ili barem naš sat) više neće doživljavati kao mjesto prisile, već kao mjesto koje im omogućava nove spoznaje i priprema ih za budući život. U takovom ozračju učenici će lakše naći rješenja za probleme koji se javljaju i u školi i izvan nje. Uspjeh koji postižu učenici umanjit će stres nastavnika i pridonijeti osjećaju zadovoljstva na poslu.

SAŽETAK

U članku se razmatra zašto je motivacija važna za uspjeh učenika i kako učenike što bolje motivirati za učenje. Cilj rada trebao bi nam biti da učenici, kroz ostvarivanje nastavnog programa, što bolje upoznaju i nauče iskoristiti i razviti svoje mogućnosti. Pri radu s učenicima potrebno je u što većoj mjeri isključiti prisilu. Prisilom se u školi i učenju ne mogu postići dobri rezultati. Učenike treba motivirati, privoljeti, zainteresirati za učenje. Pri tome je važno da učenicima bude jasno zašto je potrebno da nešto nauče, da im gradivo bude zanimljivo prezentirano, a zahtjevi primjereni njihovim sposobnostima. Volja za učenje najlakše se izgubi ako rad nije odgovarajuće nagrađen. Učeniku je nagrada ocjena ili pohvala, i zato se ne treba bojati dobrih ocjena. Ocjenu je važno komentirati. Kroz komentare pokazujemo učeniku da pratimo njegov rad, ukazujemo mu na pogreške koje bi trebao ispraviti i potičemo ga na samoprocjenu svog rada. Ako učenike stalno potičemo i svojim načinom rada motiviramo na učenje oni će postizati dobre rezultate i takav rad donijet će i učenicima i nastavnicima zadovoljstvo.